

Kunnskapsdepartementet

1. juli 2023

Redd Barnas innspill til stortingsmelding om 5.–10. trinn og ungdomstid

Redd Barna takker for muligheten til å gi innspill til stortingsmeldingen om 5.–10. trinn og ungdomstid, og at vi kan komme med innspill til hvordan ansvarlige myndigheter kan utvikle skolen slik at den i enda større grad fremmer elevenes motivasjon, mestring, læring og utvikling.

Redd Barna arbeider nasjonalt og internasjonalt for barns rettigheter slik disse er nedfelt i FNs barnekonvensjon. Redd Barnas Norgesprogram arbeider for at rettighetene til barn i Norge skal respekteres, beskyttes og oppfylles. Vi er ofte ute på skolebesøk og holder innspillsmøter med barn og ungdom, og våre innspill bygger i stor grad på hva barn og ungdom forteller om og er engasjerte i.

Som en barnerettighetsorganisasjon arbeider vi for å sikre at alle elever skal få innfridd sin rett til et trygt og godt skolemiljø, som fremmer trivsel, læring og helse. Det er viktig at alle elever skal kunne delta og lære i et positivt felleskap med jevnaldrende elever ut fra sine evner og forutsetninger.

I dette arbeidet ser vi at elever er svært opptatte av hvordan undervisningen er, og elever snakker ofte om at undervisningen påvirker både hvordan de lærer og hvordan de mestrer skolehverdagen, det påvirker motivasjonen deres og det påvirker også skolemiljøet i stor grad. Redd Barna ser derfor en klar kobling mellom hvordan den faglige og sosiale læringen i skolen overlapper hverandre. Videre ser vi at digitaliseringen påvirker også elevenes skolehverdag.

Redd Barna har følgende innspill til departementets videre arbeid med stortingsmeldingen:

Barns medvirkning

Barnekonvensjonen slår fast at alle barn har rett til å bli hørt og medvirke i saker som angår dem jf. artikkel 12. Redd Barna anbefaler at departementet sikrer medvirkningsprosesser med elever fra 5.-10. trinn, men gjerne også med videregående elever, og med god geografisk spredning og fra skoler med ulikt elevantall, så dere henter inn elevstemmen og elevene får innflytelse både i innhold og i utarbeidelsen av forslag til tiltak dere vil komme med i Stortingsmeldingen.

Det er viktig å spørre elevene om hva de opplever som er bra i skolen og som de ønsker å bevare i framtidens skole, og hva som de opplever som er utfordrende og negativt med dagens skole. Spør elevene om hva de mener kan være viktige løsninger og tiltak for å skape en inkluderende skole der alle elever opplever god læring, mestring og trivsel og der de opplever en meningsfull skolehverdag.

Vi kjenner til at dere har opprettet et eget elevpanel og at dere har gitt oppdrag til Elevorganisasjonen å samle innspill fra elever. Redd Barna vil understreke hvor viktig det nå framover vil være at de innspillene

elevene har spilt inn, får være med på å påvirke både innhold, anbefalinger og tiltak som vil komme i stortingsmeldingen.

FNs ni prinsipper for å sikre reell medvirkning fra barn og unge

Vi vil oppfordre departementet til å bruke FNs [generelle kommentar nr 12, Barnets rett til å bli hørt](#) som ledesnor for det videre arbeidet med stortingsmeldingen.¹ FN har ni prinsipper som dere kan bruke som en sjekkliste på hva som må på plass for å sikre reell medvirkning fra barn og unge, som dere finner en mer barnevennlig oversatt tekst nederst her på [Redd Barnas nettside om elevmedvirkning](#).²

- **Informasjon og ærlighet** - at elever skal få informasjon som de lett kan forstå.
- **Frivillig** – det skal være frivillig å påvirke og elevene skal ha lyst til å delta.
- **Respekt** – alle elever skal bli møtt med respekt, og ikke bli ledd av, overhørt eller utestengt på bakgrunn av hvem de er og hva de mener.
- **Relevant** – det elevene er med på, må være relevant for dem og angå dem og deres liv.
- **Barnevennlig** – elevene skal få påvirke på en måte som passer dem, og få nok tid og hjelp av voksne for å finne ut hva de mener om ulike saker.
- **Inkluderende** – alle elever skal ha samme mulighet til å bli hørt og påvirke.
- **Opplæring** – elevene trenger kunnskap om hvilke rettigheter de har, og de voksne må kunne legge til rette for at elevene skal få medvirke på en god og meningsfull måte.
- **Trygghet** – når elevene sier hva de mener, skal de føle seg trygge og bli møtt med respekt.
- **Ansvarlighet** – de voksne skal ta det elevene sier på alvor, og elevene skal få tilbakemelding på hvordan de har hørt på det elevene har sagt og hva som er bestemt og en forklaring på hvorfor.

Elevmedvirkning må gjennomsyre skolens struktur og kultur

For å skape en skole som fremmer god læring, trivsel og helse, samt høyere motivasjon, må elevmedvirkning få gjennomsyre skolens struktur og kultur både på klassenivå og på skolen som helhet. Derfor anbefaler vi at departementet i stortingsmeldingen kommer med konkrete forslag til hvordan elevmedvirkning må få gjennomsyre skolen i framtida i større grad enn det elever opplever i dagens skole. Gjerne bruk FNs ni prinsipper som vi har skissert over, som retningsssnor på hvordan få til dette i praksis.

Elevmedvirkning betyr at elevene får uttrykke meningene sine, blir tatt på alvor og har innflytelse i alt som berører dem på skolen. Reell elevmedvirkning er en måte å være sammen på, en måte å jobbe på og en holdning som involverer alle voksne i skolen, elever og foreldre. Voksne trenger å lytte til elevenes erfaringer og meninger for å ta beslutninger og iverksette tiltak som er kloke og målrettede og inkluderer elevperspektivet slik at skolen oppleves som relevant og meningsfull for elevene. Mange lærere, særlig

¹ [Generell kommentar nr 12, Barnets rett til å bli hørt](#)

² [Redd Barnas nettside om elevmedvirkning](#).

nyutdannede lærere, trenger mer kompetanse og verktøy i hvordan man kan tilrettelegge for reell elevmedvirkning i klasserommet.

I *Overordnet del – Verdier og prinsipper i opplæringen* kapittel 1.6 *Demokrati og medvirkning* står det:

«Skolen skal være et sted der barn og unge opplever demokrati i praksis. Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem. De skal få erfaring med og praktisere ulike former for demokratisk deltakelse og medvirkning, både i det daglige arbeidet i fagene og gjennom for eksempel elevråd og andre rådsorganer. Dialogen mellom lærer og elev, og mellom skole og hjem, må være basert på gjensidig respekt. Når elevenes stemme blir hørt i skolen, opplever de hvordan de selv kan ta egne bevisste valg. Slike erfaringer har en verdi her og nå, og forbereder elevene på å bli ansvarlige samfunnsborgere.»

Manglende elevmedvirkning fører til lavere motivasjon i skolen

Manglende elevmedvirkning erfarer vi går utover elevenes motivasjon til å gå på skolen og elevens læring, mestring og trivsel. I forbindelse med utviklingen av *Elevrådshåndboka* som vi lanserte i 2021, snakket Redd Barna med mange elever på flere barneskoler. Elevene fortalte at de i liten grad kjente til at de hadde rett til å medvirke i skolehverdagen og at elevene selv kunne påvirke saker og prosesser på skolen sin.

Elever fortalte oss i forbindelse med prosjektet *Elevs stemmer om trivsel og mobbing*, som ble finansiert av Utdanningsdirektoratet, at de opplever i *liten grad* å bli involvert i hvordan klassen deres skal jobbe med de forskjellige fagene, at de kan bidra med ideer til hvordan timene skulle gjennomføres, og/eller si ifra om hvilken undervisningsform som er best for dem. Skolebesøkene avdekket også at utrygge skolemiljøer ga dårlig grobunn for elevmedvirkning, og at i de klasser som hadde mye mobbing, utestengelse og baksnakking, følte elevene seg ikke trygge i klasserommet og mange slet med å si ting høyt i klassen.³

Forskning har vist at elever ved skoler som tilrettelegger for høy grad av elevmedvirkning, opplever mer motivasjon for innsats og læring, større forutsigbarhet og bedre psykisk helse.⁴

Redd Barna erfarer at hvis skoleledelse og lærere tilrettelegger i større grad for elevmedvirkning, opplever elevene i langt større grad mestring, motivasjon og en meningsfull skolehverdag, samt bedre psykisk helse.

Andre tiltak som kan øke elevmedvirkning i skolen, mener vi kan være økt kompetanse hos lærere og andre skoleansatte i hva elevmedvirkning er og hvordan gjennomføre elevmedvirkning i praksis, økt bemanning og høyere lærertetthet, mindre klassestørrelser og mindre dokumentasjonskrav, så lærere får bedre tid i klasserommet og større rom for å legge til rette for økt elevmedvirkning.

I analysen av Elevundersøkelsen 2017, så forskerne særskilt på hvordan skolene arbeidet med å fremme elevmedvirkning. Et hovedfunn var at lærerne så på elevmedvirkning som en tidstyv, og mange av

³ «Ikke bare si at det kommer til å ordne seg», *Elevs stemmer om trivsel og mobbing*. Redd Barna-rapport 2019:39,43

⁴ *Å skape og opprettholde et godt psykososialt skolemiljø*, UiS 2014: s. 8

informantene ga uttrykk for at de savner klassens time eller andre timeplanfestede rom for drøfting av elevsaker og praktisk demokrati.⁵

Redd Barna anbefaler at klassens time lovfestes innunder lovbestemmelsen om skoledemokrati i ny opplæringslov, for å sikre godt elevdemokrati for *alle* elever i skolen. Slik Redd Barna ser det, vil en slik lovfesting være særlig viktig for å sikre at retten til medbestemmelse oppfylles for alle elever i skolen, og ikke bare for noen få, og at hver enkelt elev opplever å kunne bruke elevrådet som organ for å utøve innflytelse. Det er imidlertid avgjørende at det settes av tid i timeplanen til gjennomføring av klassens time. Det er også viktig at det legges tydelige føringer som sier hvorfor og hvordan klassens time skal gjennomføres, slik at den praktiske gjennomføringen samsvarer med intensjonene.

Klassens time skal være et viktig bindeledd mellom elevrådsrepresentantene og de elevene de representerer, og være en grunnleggende demokratisk arena hvor elever kan uttrykke seg, lytte til andres synspunkter, diskutere og medvirke i et fellesskap. Innføringen av demokrati og medborgerskap som nytt tverrfaglig tema i fagfornyelsen burde være både en anledning og et argument for å lovfeste klassens time.

For lite variert og praktisk undervisning

Elever ønsker å lære nye ting og føle tilhørighet til et positivt læringsfellesskap. Mange skoleklasser har inspirerende undervisning, gode lærere og et godt klassemiljø. Samtidig erfarer Redd Barna at i mange andre klasser opplever elevene at undervisningen var for ensformig og umotiverende. Ungdata 2022-tallene viste dessuten at et stort flertall av norsk ungdom gir uttrykk for at de kjeder seg på skolen, og over halvparten rapporterer at de ofte eller svært ofte blir stresset av skolearbeidet.⁶

Elever som Redd Barna har møtt de siste årene på skolebesøk i barneskoler og ungdomsskoler har fortalt at de ønsker seg mer praktisk og aktiv læring, og elever ønsker mer fysisk aktivitet og læring gjennom lek i alle skolefagene. Elever liker godt å ha lengre prosjekter eller temadager, og de skulle gjerne hatt mer av det. De har sagt at det må være flere morsomme måter å lære på, i stedet for å gjøre så mange oppgaver og ha mye skriving. Elever ved samtlige skoler Redd Barna besøkte under prosjektet *Elevers stemmer om trivsel og mobbing*, ga tilbakemelding om at det var for mye stillesitting og tavleundervisning og lite variert undervisning i skolen, og at dette førte til mindre læring og mer uro i timene.⁷

Det er dessuten de praktiske og estetiske fagene som elevene liker spesielt godt og de opplevde at disse fagene bidro positivt til skolemiljøet. Elever liker svært dårlig å miste disse timene til fordel for norsk, matte og andre fag, og de ønsker at det skulle være like mange timer i de praktiske og estetiske fagene på hvert trinn så timeantallet ikke avtar jo høyere du kommer opp i trinnene.⁸

⁵ [Elevundersøkelsen 2017: Analyse av Elevundersøkelsen, Foreldreundersøkelsen og lærerundersøkelsen](#), NTNU 2018:52

⁶ [Ungdata 2022. Nasjonale resultater](#). NOVA Rapport 5/22:4

⁷ «Ikke bare si at det kommer til å ordne seg», *Elevers stemmer om trivsel og mobbing*. Redd Barna-rapport 2019:17,42

⁸ «Ikke bare si at det kommer til å ordne seg», *Elevers stemmer om trivsel og mobbing*. Redd Barna-rapport 2019:44,70

Redd Barna vil vise til *Overordnet del - verdier og prinsipper i opplæringen* kapittel 1.4: *Skaperglede, engasjement og utforskertrang* der det står i første halvdel:

«Skolen skal la elevene utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang, og la dem få erfaring med å se muligheter og omsette ideer til handling.

Barn og unge er nysgjerrige og ønsker å oppdage og skape. I opplæringen skal elevene få rike muligheter til å utvikle engasjement og utforskertrang. Evnen til å stille spørsmål, utforske og eksperimentere er viktig for dybdelæring. Skolen skal respektere og dyrke fram forskjellige måter å utforske og skape på. Elevene skal lære og utvikle seg gjennom sansning og tenkning, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter.

For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring.»⁹

Redd Barna erfarer at lærere er presset på tid og kapasitet. Vi anbefaler Utdanningsdirektoratet til å lage en ressursbank lærere, der de kan hente ut tips til ferdige, relevante og universelle undervisningsopplegg som oppfyller kompetansemål og som inviterer til mer aktiv og praktisk læring for elevene. En slik ressursbank vil kunne være til stor hjelp og avlaste lærere i større grad, særlig med tanke på mangelen på oppdaterte læremidler etter fagfornyelsen. Ressursbanken bør ha elevmedvirkning som en rettesnor for gjennomføring av undervisningsoppleggene.

God spesialundervisning og god tilrettelegging skaper mestring og motivasjon

Alle elever som ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, har jf. opplæringsloven § 5-1 rett til spesialundervisning, også kalt individuelt tilpasset opplæring etter ny lovtekst som inntreffer høsten 2024. Skoleåret 2021–2022 fikk 8 prosent av elevene i grunnskolen spesialundervisning, noe som utgjorde 49 000 elever.¹⁰

En ny rapport bestilt av Utdanningsdirektoratet om etterlevelse av opplæringsloven, viste at kommunene hadde store utfordringer med regeletterlevelse på dette lovområdet for å sikre elever den retten til spesialundervisning de hadde. Rapporten avdekket at store ressurs- og kapasitetsproblemer var de mest framtrepende årsakene til dette og at det var særlig bekymringsverdig at en så stor del av spesialundervisningen utføres av personale uten verken pedagogisk eller spesialpedagogisk kompetanse.¹¹

FNs barnekomité har bedt Norge om å sikre at spesialundervisningen får høyere kvalitet og utføres av kvalifisert pedagogisk personale. Redd Barna er dessuten bekymret for at skoler avdekker elevers lese-,

⁹ [Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen](#)

¹⁰ [Utdanningsspeilet 2022 – Elever med spesialundervisning](#) (udir.no)

¹¹ [Kunnskapsgrunnlag om etterlevelse av opplæringsloven](#), Rapport 2023–8. Rapport utarbeidet av Proba for Utdanningsdirektoratet. S. 75

skrive- og lærevansker for sent i opplæringsløpet, og at noen elever aldri får sine behov oppdaget. Vi anbefaler at skoler i større grad avdekker slike vansker tidligere, så elever får tilrettelegging og tilgang på gode hjelpemidler som allerede finnes for å kunne følge undervisningen sammen med sine medelever og ikke få store kunnskapshull. God tilrettelegging skaper mestring og bedre læring og forebygger skolefravær.

Redd Barna anbefaler at stortingsmeldingen vektlegger hvor viktig økte ressurser til spesialundervisning, gjennom at flere spesialpedagoger må få jobb i skolen, flere lærere må få økt kompetanse gjennom kompetanseløftet i spesialpedagogikk og inkluderende praksis, og PP-tjenesten må styrkes, for at skoler i større grad skal sikre elever rett til den spesialundervisningen de har krav på.

Det er en viktig utdanningspolitisk målsetting at den norske fellesskolen skal være en inkluderende skole. Til tross for dette, så blir mange elever med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdommer tatt ut av kroppsøvingstimen eller får egne opplegg når det er aktivitetsdager eller skoletur, viser Redd Barna-rapporten «*Du kan heller gå tur med mattelæreren.*»¹² Barnekonvensjonens artikkel 23 gir barn med funksjonsnedsettelse rett til tilrettelegging, slik at de kan delta, utvikle seg og ha opplæring på lik linje med alle andre barn.

Redd Barna anbefaler at skoleledelse og skoleeiere rundt omkring i Norge må sikre at lærere og skoleansatte i laget rundt elevene får grunnleggende kompetanse om ulike funksjonsnedsettelse, og hvordan de kan tilrettelegge for en inkluderende praksis i klasserommet og i ulike fysiske aktiviteter i regi av skolen.

Skoler må også innfri krav om universell utforming slik at det fører til inkludering og økt kvalitet for alle elever, og at elever med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom føler seg inkludert i klasserommet og på skolen ellers. Alle læremidler og digitale læringsressurser trenger også å være universelle utformede, for å sikre at alle elever får likeverdig utdanning.

Mobbing, vold og digitale krenkelser er et alvorlig og økende problem i skolen

Krenkelser som mobbing, vold, trakassering og diskriminering er i dag et økende, alvorlig problem i skolen, til tross for at alle barn og unge har rett på et trygt og godt skolemiljø jf. opplæringsloven Kapittel 9A-2. Elever ønsker at lærere og skoleansatte skal i større grad ta tak i mobbing som skjer. Noen elever opplever at skolen er gode på å gripe inn og håndtere mobbing, andre elever forteller om at skolen bagatelliserer eller overser det som skjer imellom elevene. Dessuten ønsker elevene at foreldre skal være mer på banen, og Redd Barna ser i vårt arbeid at hjem-skole-samarbeidet er svært viktig i arbeidet mot krenkelser og mobbing, og særskilt i arbeidet mot digitale krenkelser og for å skape sunn nettbruk og god digital dømmekraft hos elevene.

¹² «*Du kan heller gå tur med mattelæreren.*» Fortellinger om kroppsøvingstimer, aktivitetsdager og skoleutfukter fra barn og unge med funksjonsnedsettelse. Redd Barna-rapport 2023:10

I Elevundersøkelsen fra 2022 svarte 7,3 prosent av elevene fra 5 trinn i grunnskolen til tredje trinn i videregående skole at de har blitt utsatt for mobbing av medelever eller voksne på skolen. Blant de som mobbes oppgir kun 7 prosent at skolen har klart å få slutt på mobbingen.¹³ Ungdata junior-undersøkelsen for 2022 viste høyere tall enn Elevundersøkelsen. Den avdekket at 11 prosent barn i Norge blir flere ganger i måneden utestengt, plaget eller truet av andre barn, og flere jenter enn gutter rapporterer om at de blir mobbet jevnlig.¹⁴

Redd Barna anbefaler at stortingsmeldingen om 5.-10. trinn og ungdomstid tar på alvor at den digitale hverdagen til barn og ungdom bringer med seg positive opplevelser, men også negative utfordringer for relasjoner mellom barn og ungdom, og deres grunnleggende behov for å oppleve en trygg tilhørighet til et fellesskap med jevnaldrende.

Mange barn og ungdom blir utsatt for krenkelser som mobbing, trakassering og diskriminering på sosiale medier, spill, digitale plattformer i skolen og andre digitale arenaer barn og ungdom kommuniserer i og deler innhold. Dette skjer som oftest uten at voksne er på vakt og uten voksne korrektiver.

Mange elever opplever krenkelser og mobbing som utrygt og risikofullt, og det bidrar til psykisk uhelse blant både jenter og gutter. Mange skammer seg over det som skjer imellom jevnaldrende og terskelen for å melde ifra om digitale krenkelser til voksne, virker å være desto høyere enn om det skjer fysisk på skolen eller på fritida. Dette påvirker i stor grad både fritiden og skolemiljøet, ettersom gruppedynamikk, hierarkier og klikkdannelser spiller i stor grad inn på skolemiljøet ettersom mobbing ofte er et gruppefenomen der mange tar del i større eller mindre grad.

Skolen har ansvar for å jobbe forebyggende og systematisk for å sikre at alle elever får oppfylt sin lovfestet rett til et trygt og godt skolemiljø. For å sikre dette, må skolens ansatte ha god nok kompetanse på hvordan forebygge og håndtere mobbing, inkludert digital mobbing. Flere lærere og skoleledelse over hele landet, samt studenter på lærerutdanningen må få mulighet og tid til å følge Kompetansepakken om trygt og godt skolemiljø, som ligger på Utdanningsdirektoratets nettside.¹⁵

Redd Barna anbefaler at forebygging av digitale krenkelser må få en større plass i Utdanningsdirektoratets [Kompetansepakke for et trygt og godt skolemiljø](#).

Behov for styrket seksualitetsundervisning i skolen

Seksuell trakassering er et omfattende problem blant barn og ungdom. Ungdata 2022 viser at seksuell trakassering rammer mange ungdommer, og at en god del opplever uønsket seksuell beføling, ryktespredning og verbal trakassering. Ungdata 2022 viser også at hele 12 prosent av jentene og 3 prosent

¹³ [Mobbing og arbeidsro i skolen - Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2022/23](#)

¹⁴ Frøydis Enstad & Anders Bakken: [Ungdata junior 2022. Nasjonale resultater](#). NOVA rapport 6/22: 38

¹⁵ [Kompetansepakken om trygt og godt skolemiljø](#), udir.no

av guttene i videregående skole har blitt tvunget presset eller tvunget dem til samleie eller andre seksuelle handlinger.¹⁶

En ny undersøkelse gjennomført av Ipsos for Redd Barna viser at av de som har hatt seksualitetsundervisning i skolen, oppgir kun 57 prosent i aldersgruppen 12-15 år at de opplevde at undervisningen har vært nyttig og gjort dem trygge på å si nei til seksuelle tilnærminger. I aldersgruppen 16-19 år, svarer 51 prosent det samme.¹⁷ Ungdom selv peker også på at god seksualitetsundervisning er viktig for å forebygge skadelig bruk av porno. Dette kommer fram i Redd Barna rapporten, *Et skada bilde av hvordan sex er. Ungdoms perspektiver på porno*.¹⁸

Redd Barnas inngang til dette er at det i dag er overlatt til tilfeldigheter om barn får god nok seksualitetsundervisning i skolen. Det er store variasjoner i undervisningen elevene får. Redd Barna mener at seksualitetsundervisningen i skolen må styrkes betraktelig, og den må være helhetlig og gjennomgående og tilpasset barnets alder og modenhet. Lærerutdanningen må styrkes på dette området, for her er det behov for et kompetanseløft. Redd Barna mener at elever må få kunnskap om kropp, seksualitet, grensesetting og seksuelle overgrep, i tråd med ny lærerplan og det øvrige rammeverket i skolen.

Alle barn har rett til beskyttelse mot vold og overgrep

Det er behov for å styrke skolenes forutsetninger for å forebygge og håndtere saker knyttet til skadelig vold, seksualitet, nettrisikoen, seksuelle krenkelser og overgrep, og hjelpeapparatet må kobles på tidsnok og fungere optimalt og på barnas premisser, og det må bli bedre samarbeid mellom tjenester.

Selv om barn har rett til beskyttelse mot vold og overgrep er det altfor mange barn og unge som opplever dette. Tall fra NKVTS sine omfangsundersøkelser viser at 1 av 5 barn i Norge har opplevd vold hjemme minst en gang. 1 av 20 har opplevd seksuelle overgrep fra en voksen. I overkant av en av fem har opplevd en eller flere seksuelle krenkelser fra en jevnaldrende, og langt flere jenter er utsatt. Rapporten viser at jenter er mer utsatt for seksuelle overgrep av voksne, og også er mer utsatt blant jevnaldrende. Nesten halvparten av barna som har opplevd vold og overgrep har aldri fortalt det til noen.¹⁹

En viktig årsak til dette er at mange barn ikke har lært om kropp, grenser, seksuelle overgrep, og at vold og seksuelle overgrep er ulovlig, at det aldri er barnas skyld, og at det faktisk er mulig å få hjelp. Kun 1 av 5 av ungdom utsatt for vold og overgrep forteller at de har vært i kontakt med hjelpeapparatet i forbindelse med erfaringer med vold og/eller overgrep.²⁰

¹⁶ [Ungdata 2022. Nasjonale resultater](#). NOVA Rapport 5/22:9

¹⁷ [Undersøkelse: Syv av ti barn og unge ønsker ikke at seksuell lavalder senkes](#) (vl.no)

¹⁸ [Et skada bilde av hvordan sex er. Ungdoms perspektiver på porno](#). Redd Barna-rapport 2020:6,38

¹⁹ Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). [Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år](#). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019).

²⁰ Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). [Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år](#). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019).

Alvorlige mangler og utfordringer i myndighetenes arbeid med vold i nære relasjoner ble avdekket i Riksrevisjonens rapport fra 2022.²¹ Her kom det frem at lærere mangler nødvendig kunnskap. Redd Barna minner om at Stortinget har behandlet rapporten fra Riksrevisjonen og understreker at anbefalingene må følges opp hos de ulike departementene. Disse strukturelle utfordringene må adresseres av myndighetene i Stortingsmeldingen og ses i sammenheng med den varslede opptrappingsplanen som kommer høsten 2023.

Redd Barna anbefaler at stortingsmeldingen understreker hvor viktig det er å sette inn tiltak som sikrer at skoler utvikler kompetanse og sikrer at alle lærere og andre i laget rundt elevene har kunnskap, mot og trygghet til å forebygge og håndtere bekymringer for barn, og vet hvordan bekymringer skal følges opp. Ansatte i skolen må ha kunnskap om barnevernet og vite hva man skal gjøre dersom man er bekymret for et barn. Barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker (BUP) må få flere ressurser, korte ned ventetiden og bli bedre tilpasset barn og unge.

Redd Barna håper stortingsmeldingen også tar med nettrisikoen som eksponering for seksualisert innhold og krenkelser og overgrep, både mellom barn og ifra voksne, og at barn og ungdom er særskilt sårbare for å etablere tillit til risikopersoner på nett. Nettet som risikoarena må tas på alvor. Det er et frirom uten voksnes korrektiver, og det er mange digitale arenaer som mangler mekanismer for beskyttelse mot nettrelaterte overgrep.

Redd Barna mener:

- Ansatte i barnehagen og skolen må få den kompetansen de trenger til å vite hvordan de skal følge opp, snakke med og hjelpe barn de er bekymret for.
- En god mal for beredskapsplaner for vold og overgrep bør ligge tilgjengelig på UDIR sine sider. De ansatte på skolen må være kjent med planene og det må være satt av tid til å øve, jevnlig.
- At det er behov for kvalitets sikrede og tilgjengelige [kompetansepakker](#) om temaet på Utdanningsdirektoratets kompetanseportal, slik at ansatte i barnehagen og skolen kan få kompetanse til å styrke sitt forebyggende arbeid og sin handlingskompetanse for å avdekke vold og overgrep.
- Redd Barna anbefaler at Regjeringen i større grad følger opp [Strategien for forebygging av nettrelaterte overgrep](#).
- Regjeringen må gi incentiver til kommuner, skoler og barnehager, slik at alle ansatte som jobber i barnehager og skoler får tid og mulighet til å få nødvendig kompetanseutvikling om vold og seksuelle overgrep.
- Bedre og mer systematisk kunnskap om seksualitet, vold og overgrep i hos alle profesjonsutdanninger som skal møte barn i sitt arbeid, og kunnskap om hvordan forebygge.

²¹ Riksrevisjonen (2022) *Myndighetenes innstas mot vold og overgrep*.

Høyere lærertetthet, mindre klassestørrelser og et styrket lag rundt eleven

Læreren er en viktig person i elevenes liv, og lærerens evne til å gi elevene sine faglig og emosjonell støtte påvirker i stor grad elevenes læring, trivsel og mestring. De elevene vi snakker med på skolebesøk sier at lærerne betyr mye for dem, og de ønsker at lærerne er mer tilgjengelig og har mer tid med elevene. Tilstrekkelig lærertetthet og mindre klassestørrelser gir lærere bedre tid og kapasitet til å se, hjelpe, tilrettelegge for og bygge en god relasjon med hver enkelt elev.

Redd Barna oppfordrer Regjeringen til å styrke lærernormen ytterligere, og lovfeste at klassestørrelsene skal bli lik den lærertettheten som er fastsatt i lærernormen.

Læreren kan ikke stå alene i arbeidet med å sikre at elevene deres får tilpasset og god opplæring, mestrer skolehverdagen og får innfridd sin rett til et trygt og godt skolemiljø. Det er et stort behov for et sterkere lag rundt elevene og bedre tverrfaglig samarbeid på skolen, og vi vil oppsummere her noen viktige aktører i laget rundt eleven ettersom ungdomsmeldingen skal også handle om laget rundt eleven.

Skoleledelsen er en del av laget rundt eleven. Hvilken skolekultur, hvilken kompetanse og hvordan skoleledelsen samarbeider med elevene, lærerne, foreldregruppen og hele laget rundt eleven, spiller inn på hvor stabilt og trygt fellesskapet blir på skolen.

Sosiallærere eller sosialpedagogiske rådgivere er mange steder en naturlig del av både laget rundt eleven. De har en viktig rolle for det psykososiale miljøet på skolen og de er ofte det naturlige bindeleddet for tverrfaglig samarbeid på skolen.

Spesialpedagoger er spesialister i å tilrettelegge for elever med spesielle læringsbehov, og de kunnskap om ulike funksjonsnedsettelse, som for eksempel psykososiale vansker, spesifikke lære vansker (lese- og skrive vansker, matematikkvansker eller språkvansker), synsvansker, hørselsvansker, generelle lære vansker (utviklingshemming) og autismespekterforstyrrelser. De skal finne ut hvilke vansker eller utfordringer eleven har og hjelpe lærere og andre med å tilpasse aktiviteter, undervisningen og arbeids- og opplæringsplaner etter elevens behov. Spesialpedagogen skal også tilpasse og lære ansatte bruken av forskjellige hjelpemidler for eleven.

Skolehelsetjenesten er en unik helsefremmende og forebyggende tjeneste som møter barn, ungdom og familier. Tjenesten skal bidra til å forebygge og avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn, gi opplæring om seksuell helse og være et lavterskeltilbud som gir hjelp, veiledning og støtte.

Helsesykepleierne bør være tilgjengelige for elever i alle ukedagene og ikke omdisponeres til andre arbeidsoppgaver. Vi ser også at det trengs mer samarbeid mellom skolehelsetjenesten og skoleansatte, og at rektor må inkludere helsesykepleieren på fellesmøter der det er hensiktsmessig.

Redd Barna mener det må sikres tilstrekkelig øremerkede midler for at helsestasjon og skolehelsetjenesten skal være tilgjengelig for alle barn, ungdom og familier, uavhengig av hvor i landet de bor. Derfor må det sikres gode rammer og ressurser til å kunne ivareta og følge opp retningslinjene for tjenestene.²²

En Sintef-rapport fra 2020 avdekket at det er en helsesykepleiermangel på 2078 årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, sammenlignet med Helsedirektoratets anbefaling.²³ Det ble gjort viktige prioriteringer for å styrke tjenesten i budsjettet for 2023. Den påbegynte styrkingen må fortsette. Redd Barna er fortsatt bekymret for at det ikke utdannes nok helsesykepleiere til å dekke fremtidens behov.

Miljøterapeuter er ikke lovpålagt, men flere skoler eller kommuner har ansatt miljøterapeuter som har en sosialfaglig bakgrunn, som regel har de barneverns-, sosionom- eller vernepleierutdanning. Avlastning av lærere, konfliktdemping og -håndtering, samt oppfølging av psykososiale problemer er noen av miljøterapeutenes oppgaver.

PP-tjenesten må styrkes og jobbe tettere på elevene i skolen. Ekstra ressurser til spesialundervisning slik at den utføres av faglærte er helt nødvendig for å få til lik rett til utdanning for alle. *Kompetanseløftet i spesialpedagogikk og inkluderende praksis* må videreføres, og flere lærere må få tilbud å få etterutdanning i dette.

Minoritetsrådgiverne kan også være viktige nøkkelpersoner i laget rundt eleven, på de ungdomsskolene og videregående skolene de jobber. De arbeider for at alle elever skal ha mulighet til å bestemme over egne liv. Uansett opprinnelsesland, etnisitet, religion, kjønn eller seksuell orientering skal alle elever som befinner seg i Norge ha rett til å leve et fritt liv og krav på beskyttelse fra negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og andre former for vold (æreslatert vold).

Assistenten i skolen har en viktig rolle i klassen for å skape trygge og forutsigbare rammer. På småtrinnet følger mange av assistentene de samme elevene vider i SFO-tid, noe som skaper en tryggere overgang fra skoletimer til skolefritidsordning.

På barneskolen skal vi ikke glemme hvor viktige **de ansatte på skolefritidsordningen** er. Samtidig erfarer vi at kompetansen er lavere og voksentettheten er kritisk lav. Vi ser det trengs en bemanningsnorm i SFO, kompetanseheving hos ansatte på SFO, mer plantid og mer lederressurser.

Et godt foreldresamarbeid er også en viktig hjørnestein i arbeidet for å skape et trygt skolemiljø for alle elever. Det er viktig at foreldre er gode på å tenke inkludering for alle barn, og ikke bare sitt eget.

Med vennlig hilsen
Redd Barna

²² <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten>

²³ Eva Lassemo og Line Melby: [Helsesykepleiere i helsestasjons- og skolehelsetjenesten](#). Sintef-rapport, 2020.

Thale Skybak
Seksjonsleder Kunnskap og nasjonal politikk
Redd Barna

Anne Elin Kleva
Skolerådgiver
Redd Barna

Signaturene er elektronisk godkjente.

Hvis dere har spørsmål om innholdet i innspillet til stortingsmeldingen, ta kontakt med skolerådgiver Anne Elin Kleva på anne.elin.kleva@reddbarna.no